

Dyrtidstrycket, hur man skall mäta och möta det

Guinchard, Joseph,

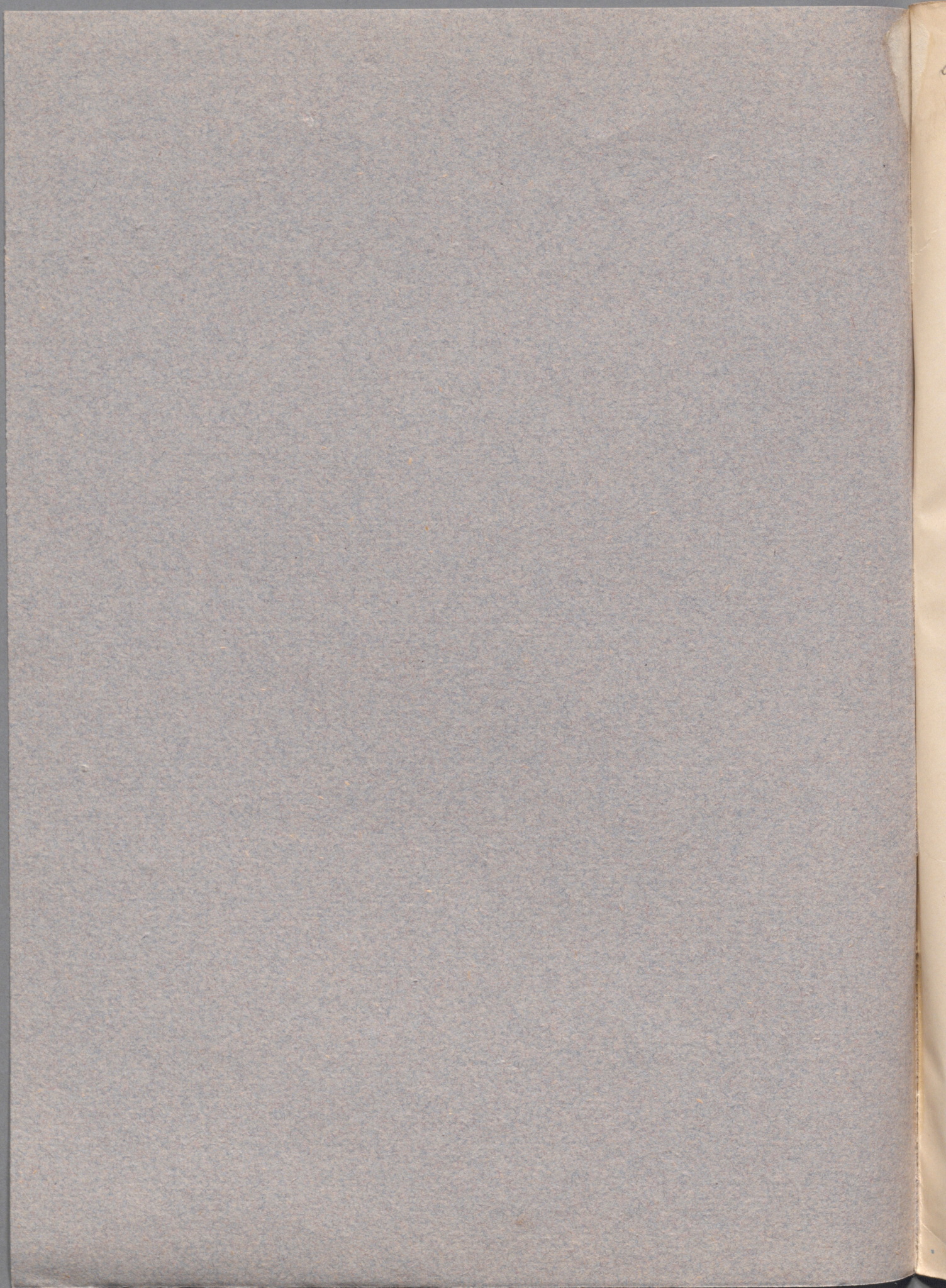
54 A Br. qv. 1916

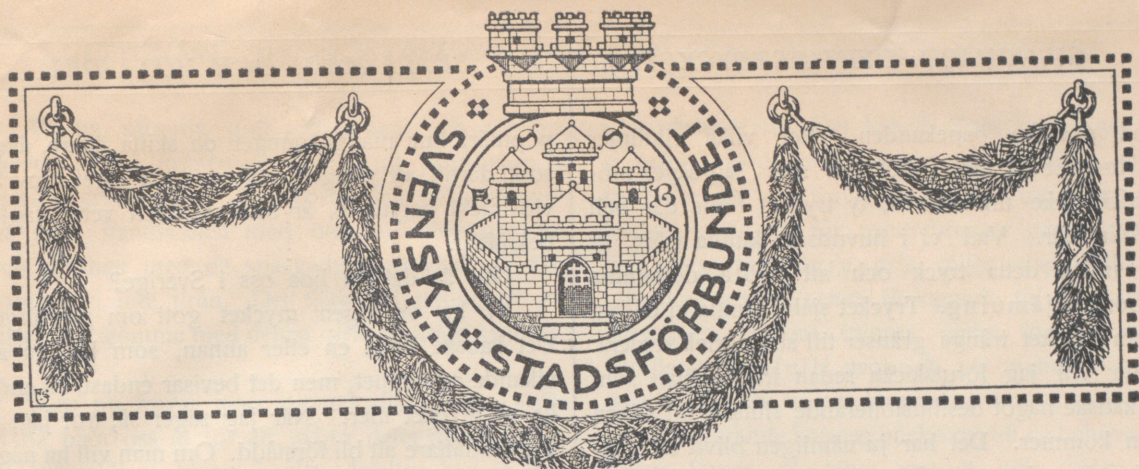

GUINCHARD

Polit. Ekonom.
Allm.
(Bar.)
1916
4.

Polit. Ökon.
Allm.
(18v.)
1916
4.

SÄRTRYCK UR SVENSKA STADSFÖRBUNDETS TIDSKRIFT, NOVEMBER 1916.

DYRTIDSTRYCKET, HUR MAN SKALL MÄTA OCH MÖTA DET.¹

AV DIREKTÖREN FÖR STOCKHOLMS STADS STATISTISKA KONTOR, FIL. D:R J. GUINCHARD.

Motto: Bröd efter landets tillgång därav,
Lön efter landets pris därpå.

Dyrtiden, se där ett ord, som vi nästan dagligen föra på våra läppar eller åtminstone städse bära i våra tankar. Man kan ju tycka, att ämnet är så mycket blött och stött, att man borde kommit till en viss klarhet i frågan, åtminstone frågans så att säga teori. Men när man hör vad som ibland säges, eller läser i tidningarna vad som ibland skrives, eller ser vad som ibland beslutas eller t. o. m. göres i saken, får man nog ej så sällan den uppfattningen, att man icke väl tänkt igenom problemet, att man icke klargjort de bestämmande så att säga logiskt-matematiska faktorerna. Varje fenomen här i världen regleras dock av dylika. Detta kanske låter litet förmätet. Det är alls inte meningen. Jag anser mig ingalunda sitta inne med någon särskild visdom i frågan. Men jag har åtminstone försökt att tänka igenom det hela efter min förmåga. Problemet är icke så lätt, vare sig i teori eller praktik, särskilt icke i praktiken.

Jag kan ej undvika att här säga en del saker, som sagts eller skrivits förut, både av mig själv och andra. Men en god sak kanske kan förtjäna att höra upprepas, och detta från skilda håll. Om ett resonemang är riktigt, är det ju dessutom ej så märkvärdigt, om flera personer komma fram

¹ Artikeln är ett sammandrag av ett den 13 nov. 1916 i Stockholm hållet offentligt föredrag.

till ungefär samma slutsatser. Kanske detta i en eller annan tvivlars ögon ökar sanningsvärdet av de framställda teserna.

Jag föreställer mig till en början, att i denna vitala fråga man kan och bör skjuta partiskrankorna åt sidan, eller kanske rättare höja sig över dem för att se saker och ting ur vidare synvinkel, än man kanske under vanliga förhållanden rent mänskligt är böjd att göra.

Vare detta nu sagt utan att rikta någon udd, vare sig åt det ena eller andra hållet, vilket är mig fullkomligt främmande. Livsmedelspolitiken bör emellertid icke behandlas efter partilinjer, utan efter allmänmänskligt sunt förstånd, varmed jag givetvis icke vill fränkänna denna faktor ett avgörande inflytande på frågor, av vilken art de vara må. Tvärtom. Jag tror att det sunda förståndet ibland får alldeles för litet spelrum. Vad som får spelrum i dess ställe, kan vara litet av varje, som icke här behöver närmare specificeras. Det är emellertid från denna ståndpunkt jag ser dyrtidsproblemet och även således objektivt vill söka behandla detsamma.

Min uppsats har betitlats dyrtidstrycket och det är även i huvudsak, vad jag kommer att demonstrera, om jag också i ett par viktiga punkter eller snarare i en, men en huvudpunkt, kommer

med positiva påpekanden, efter vilka riktlinjer mötandet av detta tryck bör ske. Jag säger mötandet, icke minskandet, ty trycket finns där och förblir där. Vad vi i huvudsak kunna göra, är att mäta detta tryck och att möta detsamma genom utjämning. Trycket självt kunna vi endast inom mycket trånga gränser till sin storlek reglera. Detta vill jag förutskicka redan från början som en kanske något desillusionerande slutsats till vilken man kommer. Det har ju nämligen blivit ett slag-ord, att priserna måste drivas ned så att de bli »rimliga». Men vad menas nu med rimliga priser?

För att försöka klara upp den frågan skall jag ta ett litet enkelt exempel. Det torde som alla exempel kanske bli litet haltande, om man nagelfar det; men det torde kanske ändå i realiteten göra saken begripligare.

Vi föreställa oss en handlande, som, i motsats till andra handlande, har ett förråd av en rätt nödvändig och därför efterfrågad vara. Vad gör han? Naturligen höjer han helt affärsmässigt priset och får ändå sälja av sin vara, eftersom den är nödvändig. Kommer det därtill en ström av personer, som ha gott om pengar i plånboken och ej reagera mot priset, så går försäljningen flott undan, och handlanden begär säkerligen och får också ännu högre pris. Prisläget på varan har stigit med hänsyn till de givna förhållandena: dess knapphet och tillvaron av väl penningförsedda köpare.

Låt oss omsätta denna liknelse till hela landet. Det betyder då, att, om det finns knappt om varor och gott om lösa pengar i ett land, så stiga priserna. Vi få så att säga en viss naturlig prisnivå, som bestämmes av penningetillgången och varutillgången.

Detta lilla resonemang är ingenting annat än en schematisk bild eller en populär omklädnad av en nationalekonomisk sanning, som väl numera får räknas till de erkända. Jag erinrar f. ö. om vad våra nationalekonomer nyligen inför allmänheten framfört i denna sak i samband med riksbankens sedelutgivning. Teorien grundar sig, såsom synes, ytterst som alla sanningar på vanligt sunt förstånd. Den moderna statistiken har emellertid bestyrkt, att det s. k. bondförståndet nu såsom oftast har rätt. Teorien, som givetvis i realiteten är något mer komplicerad, än jag här framställt den, när man även bör taga hänsyn till pengarnas och varornas omloppshastighet, d. v. s.

populärt hur många gånger de skifta ägare, ävensom därtill att pengar och varor är taget i mycket vidsträckt betydelse, är sålunda även vetenskapligt bekräftad.

Hur är det nu hos oss i Sverige?

Vi ha verkligen mycket gott om *penningar*. Det kanske finns en eller annan, som har en avvikande erfarenhet, men det bevisar endast, att andra ha så mycket mer. När jag säger så, tror jag, att jag har lättare att bli förstådd. Om man vill ha några siffror, kan jag även stå till tjänst med sådana.

Riksbankens utelöpande sedlar, som ju kunna anses ge ett mått på de i cirkulation varande pengarna — varpå det här närmast kommer an — ha under tiden 31 juli 1914—30 sept. 1916 stigit från 228 milj. till 387 milj., motsvarande en ökning av 159 milj. kr. eller 70 %. Bankernas rörliga räkningar — giroräkningar m. fl., som man kan draga på medels checker, vilka ju också äro ett slags cirkulerande sedlar — visa enligt bankinspektionens senaste rapport under samma tid en uppgång från 270 milj. kr. till 606 milj. kr., motsvarande en ökning av 336 milj. kr. eller 125 %.

Ökningen i den cirkulerande penningmängden är således våldsamt.

För att icke trötta med siffror kan jag inskränka mig till att påpeka, att ökningen icke blott är absolut taget oerhörd, utan även relativt i förhållande till den normala under de närmast föregående vanliga åren.

Vi ha sålunda mycket gott om cirkulerande pengar. Låtom oss, om också med en på vissa håll smärtfylld känsla, vara överens om detta.

Huru är det nu med *varutillgången*? Där kan jag icke nu framlägga några siffror, men känd sak är så god som vittnad. Beträffande de viktigaste för uppehållet nödvändiga livsförnödenheterna råder en utpräglad knapphet.

Att så bör vara förhållandet är även teoretiskt taget tämligen uppenbart. Sverige behöver, sedan det på senare tider alltmera industrialiserats, en livsmedelinförsel (förmåligast av brödsäd) för att kunna tillfredsställa en hel del levnadsbehov, och införseln har som bekant under kriget klickat. Detta nu i stort sett med frånseende av detaljer. Saken har flera faktorer än blott införselproblemet. Vi ha ju även produktions- och exportfaktorer att räkna med.

Vi ha sålunda gott om pengar och ont om varor. Alltså måste en väsentligen höjd prisnivå uppstå, precis som i det ursprungliga enkla exemplet med handlanden med den nödvändiga varan och männen med de späckade plånböckerna. Det komma vi inte ifrån. Det tjänar ingenting till att leka kurra gömma med denna ofrånkomliga sanning.

Men nu frågar man sig naturligen: Hur skola vi då bära oss åt för att möta detta dyrtidstryck? En utveckling härav i alla detaljer kan ju icke inpassas inom den trånga ramen av en tidskriftsartikel. Jag skall därför i huvudsak inskränka mig till att söka klargöra premisserna och således angreppspunkterna.

Jag lämnar då i huvudsak ur räkningen penningmängdsproblemet eller, om man så vill, populärt men icke fullt riktigt, sedelmängden. Här är förvisso en mycket väsentlig faktor — väsentligare än man populärt gärna vill föreställa sig — men dess bemästrande sammanhänger med så pass många andra kinkiga, även internationella, problem, att det ej torde vara lämpligt att här närmare söka gå in härpå. Våra nationalekonomer ha redan satt fingret, och därtill med ett ganska hårt tryck, på denna punkt. Så mycket torde emellertid böra sägas, att man tydligen inte får ta det som ett enkelt universalmedel att låta sedelpressarna stanna. Det är emellertid ett karakteristiskt tidens tecken, att riksbanken hejdat farten i sedelutgivningen under oktober och därför numera höjt diskontot. Detta verkar icke enbart i riktning mot det s. k. aktiejobbet. Det kommer nog att verka välgörande på prisnivån. Icke så att det sänker den, men väl att det åtminstone något hejdar farten i prisstegringsgaloppen.

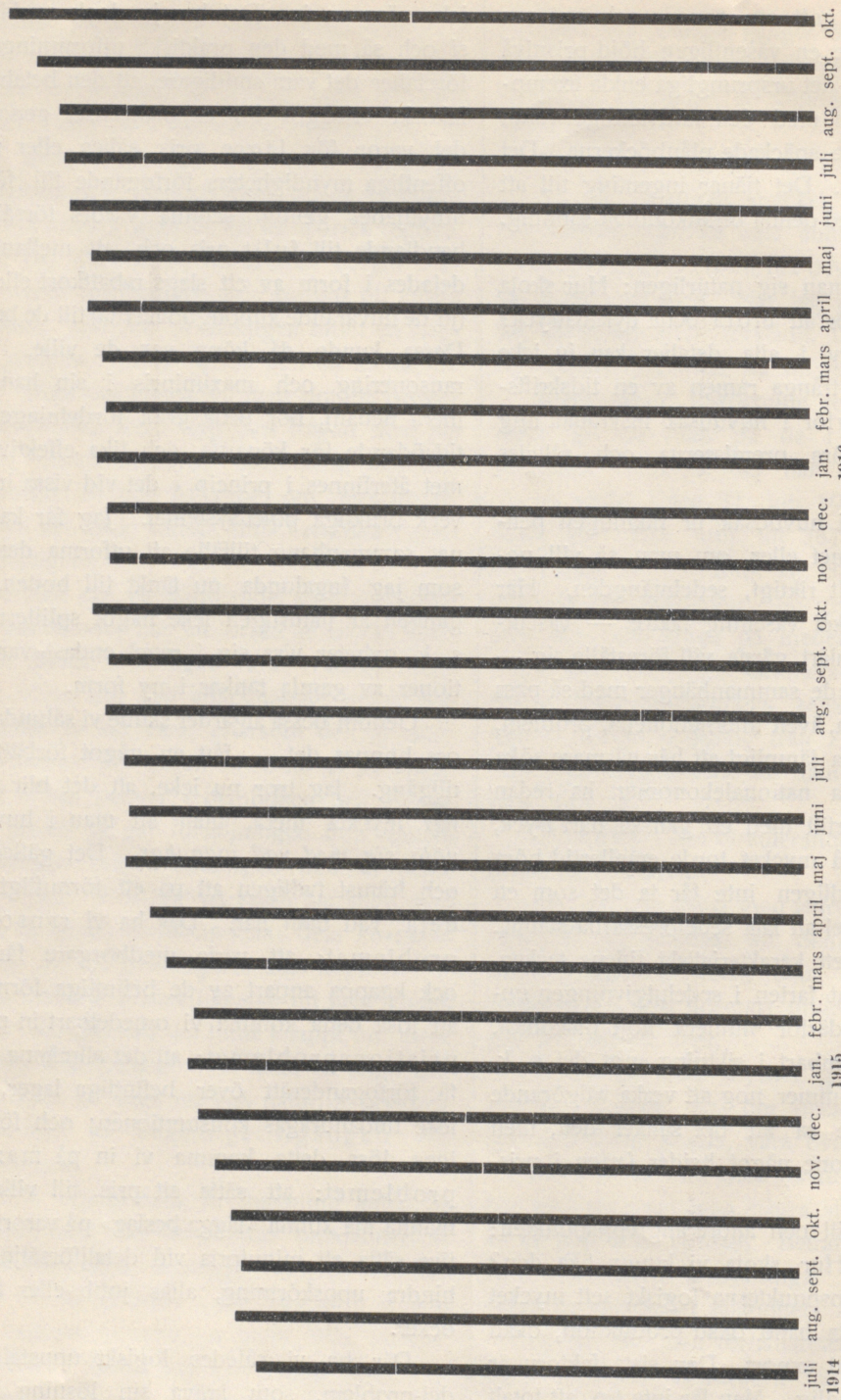
Nu emellertid till den andra angreppspunkten: varumängden. Hur skola vi kunna öka den? Här ge sig angreppspunkterna logiskt sett mycket omedelbart. I första hand ökad produktion, ökad import och minskad export. Den sista faktorn är emellertid litet krånglig. Man får inte tro, att totalt exportförbud är allena saliggörande. Vi måste tydligen i viss mån använda exporten av vissa relativt rikligare förekommande varor som bytesmedel vid importen eller för att ernå kompensationsvaror även av inhemska varor. På kompensationsystemets betydelse och praktiska funktionerande i sistnämnda betydelse ger jag mig emellertid

icke närmare in. Det har ju dock onekligen varit si och så med den praktiska utformningen. Mig förefaller det vara smidigare, att den betalning, som faktiskt erlägges för exportlicenser genom att en del varor för lägre pris säljes eller ställes till offentliga myndigheters förfogande till fördelning, utnyttjades genom samma varors försäljning till handlande till fullt pris och att mellangiften utdelades i form av ett slags rabattkort eller »bons» (jfr de nuvarande kupongböckerna) till de behövande. Dessa kunde då köpa var de ville. Har man ransonering och maximipris i sin hand (varom mera nedan), bör detta göra fördelningen mindre tidsödande för köparna och lika effektivt. Systemet återfinnes i princip i det vid vissa industriella verk brukliga polettsystemet. Jag får kanske i annat sammanhang tillfälle att utforma denna tanke, som jag ingalunda nu tänkt till botten. Tankegången är naturligen icke något splittrnytt. Alla s. k. nyheter visa sig i regel endast vara applikationer av gamla tankar i ny form.

Genom dessa åtgärder skulle vi sålunda — låtom oss hoppas det — fått en något förbättrad varutillgång. Jag tror nu icke, att det blir så väsentligt mycket mera, utan att man i huvudsak får *nöja sig med vad man har*. Det gäller då först och främst tydligen att på ett förnuftigt sätt fördela, vad man har. Där ha vi ransoneringsproblemet: att varje medborgare får sin om ock knappa anpart av de befintliga förråden. För att lösa detta komma vi omedelbart in på expropriationsproblemet: att det allmänna må kunna få förfoganderätt över befintliga lager, så att de icke undandragas konsumtionen; och för att återigen lösa detta komma vi in på maximiprisproblemet: att sätta ett pris, till vilket det allmänna må kunna »lägga beslag» på varorna, respektive sätta ett minutpris vid detaljförsäljning för att hindra uppskörning, alias jobb eller livsmedelsocker.

Där ha vi således logiskt uppställt de olika del-problem, som kräva sin lösning för att det stora prisnivåproblemet må kunna behäskas. Således *penningmängdsproblemet* och *varumängdsproblemet*, det sista sönderfallande i produktionsproblemet, importproblemet, exportproblemet, sedan ransoneringsproblemet, detta sistnämnda återigen sönderfallande i expropriationsproblemet och maximiprisproblemet.

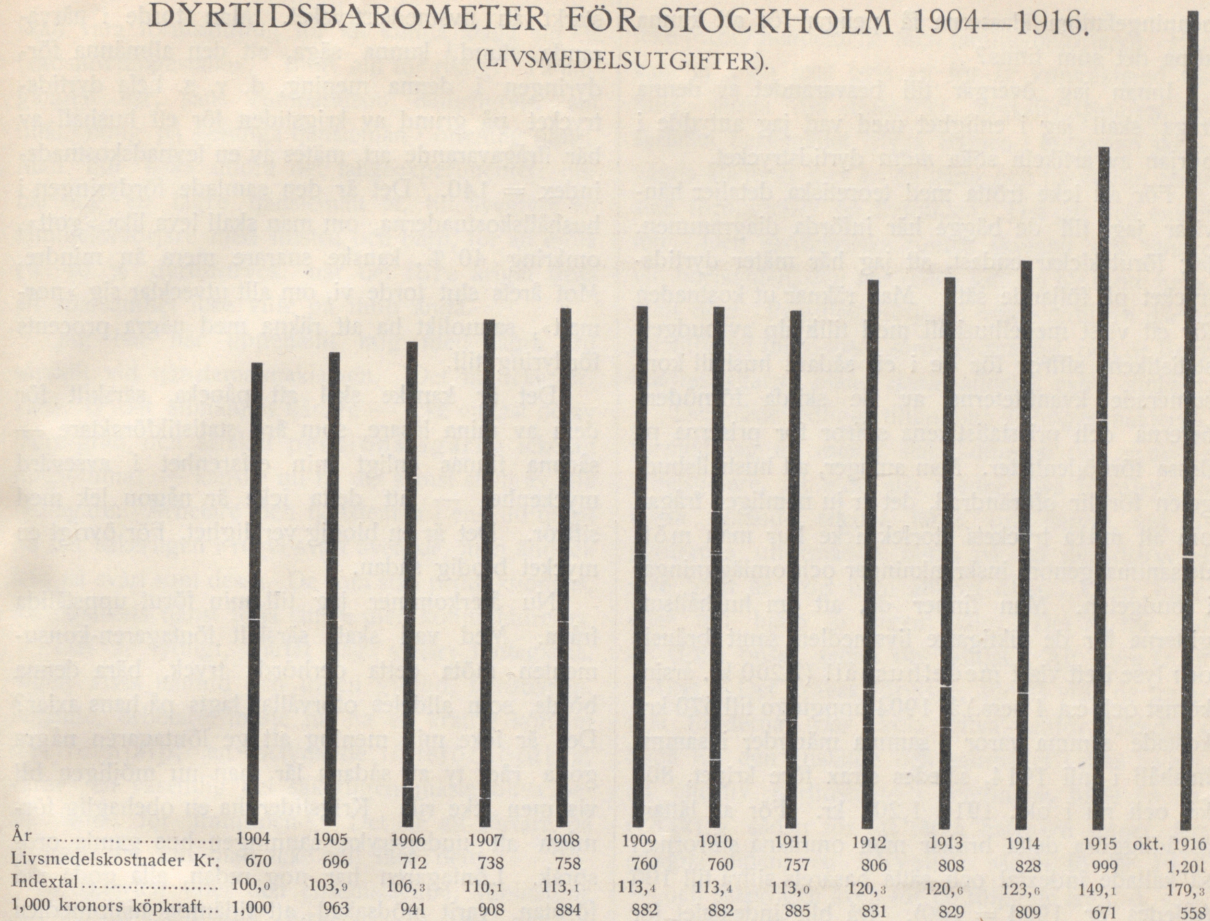
KRIGSTIDSBAROMETER FÖR STOCKHOLM. JULI 1914—OKTOBER 1916.
(LIVSMEDELSUTGIFTER).

Ovanstående diagram är uppgjort efter en av socialstyrelsen utförd sammanställning av uppgifter å de kvantiteter, som konsumerats av viktigare förnödenhetsartiklar (livsmedel samt bränsle och lyse; 31 varuslag) inom ett mindre bemedlat medelhus i Stockholm (2,200 kronors årsutgift) på ca 4 personer, enligt den av statistiska kontoret verkställda levnadskostnadsundersökningen 1907/08, samt priserna å motsvarande varuslag de särskilda åren. Krontalen representera de faktiska hushållsutgifterna för förnödenheterna i fråga, om budgetens sammansättning antages oförändrad. Indextalen representera sålunda en *speciell* levnadskostnadsindex vad *dessa* förnödenheter beträffar. Det torde således böra iläggnas, att hyra, skatter m. m. ej fått influera, (en *allmän* levnadskostnadsindex skulle därför utfallit något lägre; jfr texten). Köpkraften hos 1,000 kr. hänför sig sålunda till de *här* omhandlade förnödenheterna.

DYRTIDSBAROMETER FÖR STOCKHOLM 1904—1916.

(LIVSMEDELSUTGIFTER).

I maximiprisproblemet ligger ytterst den känsliga punkten. Det gäller att fastställa dessa priser så, att de harmoniera med den ovan frameducerade naturliga prisnivån och följa denna. Gör man felgrepp härutinnan och förbryter sig emot marknadens naturliga prisbildning med hänsyn till penningmängd och varumängd, d. v. s. försöker man sig på att rubba de ekonomiska grundlagarna, så slår det hela fel. Eller rättare sagt det blir bakslag. Det är som en punching-ball, som slår tillbaka mot boxaren, starkare i samma mån, som den jämnviktläget rubbade stöten varit kraftig. Jag ber mina läsare för ett ögonblick erinra sig Charlie Chaplin, som på biografduken praktiskt demonstrerar proceduren. Det inträffar genast obehagligheter. Ett för lågt maximipris undandrager blixtnabbt marknaden en viss vara eller medför en större eller mindre orättvisa mot producenten, om expropriation sker till ett sådant lägre pris. Producenter böra icke vara fågelfria. De ha också sin rätt.

Som sagt, det tillkommer emellertid icke mig att

här utveckla än mindre lösa detta problem. Jag har här endast velat än en gång understryka, att de s. k. »rimliga» priserna, varmed i regel menas ett återgående till de gamla, lägre priserna, icke äro eller åtminstone icke böra vara målet vid dyrtidsproblemet lösning. Och om man av tekniska skäl måste fastställa vissa officiella maximipriser, böra, eller rättare sagt måste dessa priser fastställas, icke med tanken på att sänka prisnivån — vilket är lönlös möda — utan med tanken fäst på att stimulera och reglera produktionen samt underlätta fördelningen.

Jag uppställer nu nästa självklara fråga. Hur skall konsumenten, särskilt löntagaren, vars domäner icke blivit fuktade av krigskonjunktorens ymniga guldregn, kunna köpa de förnödenheter, som tilläventyrs äro befintliga och som genom ransonereringen blivit tillerkända honom, dock till vissa bestämda, dock rätt höga priser (detaljmaximipriserna)? Detta blir likväl till syvende och sidst kardinalfrågan, om mina premisser äro riktiga, vilket jag förmodar jag har visat. Var skola de

penningfattiga klasserna få pengar för att kunna köpa det som finns?

Innan jag övergår till besvarandet av denna fråga skall jag i enlighet med vad jag antydde i början av artikeln söka *mäta* dyrtidstrycket.

För att icke trötta med teoretiska detaljer hänvisar jag till de bägge här införda diagrammen. Jag förutskickar endast, att jag här mäter dyrtidstrycket på följande sätt. Man räknar ut kostnaden för ett visst medelhushåll med tillhjälp av budgetstatistikens siffror för de i ett sådant hushåll konsumerade kvantiteterna av de skilda förnödenheterna och prisstatistikens siffror för priserna på dessa förnödenheter. Man antager, att hushållsbudgeten förblir oförändrad, det är ju nämligen frågan om att mäta tryckets storlek, icke hur man mött detsamma genom inskränkningar och omläggningar i budgeten. Man finner då, att om hushållsutgifterna för de viktigaste livsmedlen samt bränsle och lyse i ett visst medelhushåll (2,200 kr. årsinkomst och c:a 4 pers.) år 1904 uppgingo till 670 kr., kostade samma varor i samma mängder i samma hushåll i juli 1914, således strax före kriget, 808 kr. och nu i okt. 1916 1,201 kr. För att lättare åskådliggöra detta brukar man omräkna siffrorna i så kallade indextal och sätta basårets siffra till 100 (således år 1904 = 100). Då blir indextalet för okt. 1916 179, vilket betyder, att hushållsutgifterna för dessa varor stigit med 79 % under denna tid. Undersöker man särskilt krigstiden, så ger vår krigstidsbarometer följande utslag för juli 1914 — okt. 1916 100 : 149, d. v. s. ökningen är i närvarande stund närmare 50 %. Detta är om jag så får säga livsmedelstrycket i närvarande stund. Detta är ju starkt nog. Att det verkligen är ännu starkare i grannländerna, såsom nyligen konstaterats, kan, som en tidning härom dagen riktigt uttryckte det, endast vara »en tröst för ett tigerhjärta».

Man kan också räkna om detta i penningens köpkraft och säga att 1,000 kr. år 1904 motsvarar 558 kr. nu, eller att 1,000 kr. i juli 1914 motsvarar 673 kr. nu, om jag vill köpa dessa samma varor. Det är endast en annan bild av samma sak: penningens minskade köpkraft med avseende på här ifrågakarande livsmedel.

Som emellertid hyra och skatter m. fl. förnödenheter, som (hittills!) icke ökats så starkt, även ingå i en familjs utgifter, blir hela dyrtidstrycket, således icke blott på enbart livsmedel, något mindre

starkt än livsmedelstrycket. Man torde i närvarande stund¹ kunna säga, att den allmänna fördyringen i denna mening, d. v. s. hela dyrtidstrycket på grund av krigstiden för ett hushåll av här ifrågakarande art, mätes av en levnadskostnadsindex = 140. Det är den samlade fördyringen i hushållskostnaderna, om man skall leva lika »gott», omkring 40 %, kanske snarare mera än mindre. Mot årets slut torde vi, om allt utvecklar sig »normalt», sannolikt ha att räkna med några procents fördyring till.

Det är kanske skäl att påpeka, särskilt för dem av mina läsare, som äro statistikföraktare — sådana finnas enligt min erfarenhet i avsevärd myckenhet — att detta icke är någon lek med siffror. Det är en blodig verklighet. För övrigt en mycket blodig sådan.

Nu återkommer jag till min förut uppställda fråga. Med vad skall särskilt löntagaren-konsumenten möta detta oerhörda tryck, bära denna börda, som alldeles oförvållat lagts på hans axlar? Det är icke min mening att ge löntagaren några goda råd, ty av sådana lär man nu möjligen bli vis men icke rik. Krigstider ha en obehaglig förmåga att understryka sanningen hos gamla ordspråk. Löntagaren har nog redan, alla goda råd förutan, varit nödsakad att tillämpa hjälpmedlen yttersta sparsamhet, omläggning av budgeten till billigare varor och inskränkningar överhuvud taget, var, hur och när de kunna göras. Antagligen har han dessutom måst skuldsätta sig. Men det går ej längre. Nog förefaller det som om för en stor del löntagare, särskilt de offentliga tjänstemännen i lägre och medellöneklasser — vilket sistnämnda icke endast betyder ett par tretusen kronor utan betydligt högre — ett mycket mörkt perspektiv framter sig, där verklig nöd, ökad skuldsättning, deklassering eller hemmens ruin oväderstungt avteckna sig mot horisonten. Parentetiskt vill jag som ett karaktäristiskt tecken erinra om, att t. o. m. så höga löntagare som landshövdingarna börjat röra på sig (det är den brännande bränslefrågan i de stora residensen, som där är utgångspunkten). Frågan torde, för att citera landshövdingarnas framställning till civilministern, så till vida vara av allmänt intresse, »att det ej torde vara önskligt, att enskild förmögenhet

¹ Snarare oktober 1916. När detta läses, har utvecklingen säkerligen redan gått om mina siffror.

skall vara förutsättning för att kunna åtaga sig ett landshövdingeställe». Blott allt för riktigt! Tankegången har, sans comparaison naturligtvis, sin tillämpning på samtliga tjänstemän i offentlig tjänst. Man bör söka utföra det tankeexperimentet: hur bär sig en lägre tjänsteman åt, till äventyrs en familjeförsörjare med hustru och barn, för att möta ett 40 % dyrtidstryck, när det före kriget trots all sparsamhet icke ville gå ihop ändå.

Jag har här uppehållit mig med några ord särskilt vid tjänstemannaklassen. Det må icke förvåna, ty det allmänns tjänare — icke endast de av lägre grad, och särskilt pensionstagarna icke att förglömma! — kanske nu ha det sämst ställt av alla löntagare. Arbetare och tjänstemän i enskild tjänst ha det säkerligen i regel svårt även de, men ändock icke så svårt som dessa. De som stå i produktionens, näringslivets tjänst följa lättare med konjunkturerna.

Det är tydligt, vartåt jag syftar: löntagarna, ingen klass nämnd och ingen glömd, tjänstemän, betjänte, arbetare, måste nu ha en kraftig kontant dyrtidshjälp, en betydande löneförhöjning, varav en väsentlig del säkerligen måste bli bestående för framtiden¹. Det är att förfara på strutsmanér, om man icke vill inse detta.

Ungkarlen eller den ensamstående, åtminstone om han ej förut stod alltför nära det fysiologiska existensminimum, kan ju i viss mån lägga om sin standard snabbare och lättare göra »resan utför» i något så när samma takt som penningens fallande köpkraft. (Det är att resa fort!) För tillfället kan därför en sådan ensamstående person, om han icke får en alltför obetydlig dyrtidshjälp i form av löneförhöjning och icke förut var nämnvärt skuldsatt, sannolikt komma undan en verklig krasch, om ock med diverse ekonomiska blåmärken och andra molester. Han kan packa sin kappsäck, flytta till ett billigare rum, byta matställe och i nödfall t. v. riskera att låta mäta ut sig för skatten (ett förfarande, som jag dock

¹ Det sagda innefattar ju endast, att prisläget på den handelsvara, som kallas »arbetskraft», bör balanseras in i den naturliga prisnivån. Den redan förut befintliga disproportionen mellan produktionskostnaden och priset på denna »vara» beträffande särskilt offentlig tjänst har nu blivit oerhörd. Varan uttages nu så att säga till ett felaktigt satt maximipris. Den kommer därför att undandragas konsumtionen (jfr ovan). Vilket här bör översättas med flykt från den offentliga tjänsten och minskad eller försämrade rekrytering till densamma. — Beträffande arbetare betyder det strejker.

icke rekommenderar!). Men familjeförsörjaren. Han kan ej i en hast byta en för år kontrakterad våning, lägga om hushållet, avskaffa tjänaren, inskränka barnantalet, flytta barnen i en annan skola, vända kläderna mer än en gång och för övrigt ställa sina förbindelser på framtiden. Det går helt enkelt inte. Den ekonomiska ruinen skymtar inte längre vid horisonten, den har redan satt sin fot inom hemmets dörr. Familjeförsörjaren måste tydligen därför för tillfället tillgodoses särdeles kraftigt, och de lägre inkomsttagarna bland dessa alldeles extra effektivt.

Det måste tydligen tillkomma de högre makterna, varmed jag nu menar stat, kommun och enskilda arbetsgivare, att med alla medel söka förebygga dessa hotande sociala faror, och därvid, vid åtgärdernas utformande, tänka på, att dyrtidstrycket icke blott är stort utan alltför ökas. Liten hjälp eller sen hjälp är ingen hjälp. Det är för sent att stötta huset, sedan det ramlat. Att styra är att förutse. Det kräves förvisso, för så vida de framtida följderna icke skola bli alltför ödesdigra både för den enskilde och samhället i dess helhet, en effektiv dyrtidshjälp i penningar, både en retroaktiv sådan för att täcka balansen under den gångna tiden, en blivande sådan för år 1917 — och säkerligen även för de följande åren, d. v. s. en verklig lönereglering uppåt. Vi kunna med säkerhet, som jag visat, praktiskt taget icke nu minska själva dyrtidstrycket, och vi kunna med all sannolikhet icke heller sedan skruva prisnivån helt tillbaka till dess förra läge. Det är en ny tid med väsentligt andra ekonomiska förhållanden, som står för dörren.

Frågorna äro ingalunda lätt knäckta. Det är uppenbart att ett centralt, skarpt organiserat, mera permanent »rikshushållningsverk» med eller mot vår vilja måste — röster ha redan höjts härför — växa fram ur de hittills befintliga provisoriska organisationerna. Kärnan ha vi redan i folkhushållningskommissionen m. fl.

Jag skall, innan jag slutar, anföra ett exempel, huru en arbetsgivare förfar, och måste förfara, när trycket stegras ytterligare och förhållandena bli ännu mer påtagligt ohållbara. Vi ha ett exempel i Helsingfors, där den allmänna prisstegringen å livsmedel i oktober var uppe i 75 % mot 50 % hos oss. Där ha nu kommunens kommitterade föreslagit löneförhöjningar på lägst 20 % och högst 70 %, den högsta satsen just för familjeförsör-

jarne i lägsta inkomstgrupp. Jag tar för givet, att förslaget i den beslutande församlingen därstädes på många håll kommer att möta livligt motstånd. Förslaget är emellertid klokt och förebildligt. Man kommer ovillkorligen därhän även hos oss, kanske dock efter en del ytterligare kvacksalvande med homöopatisk dyrtidsmedicin. Om en sådan bot kan man med en lätt travestering säga, att den i dag icke hjälper mig på mina ben, men i morgon gör mig sjuffall värre. Den riktiga ordinationen lyder tydligen »lön efter pris». Jag kan icke neka mig nöjet att påpeka, att den som hållit hand om pennan i Helsingfors-betänkan, är en statistiker. Men det är icke nog med att läsa en statistik om exempelvis 40 % fördyring och obligatoriskt säga, att det är en »intressant statistik», och sedan gå upp i en beslutande eller beredande församling och rösta för en eller annan procents dyrtidstillägg. De som så förfara, få vara beredda på den kritik, de ärligen förtjäna. Det är ett dubbelt fel, som de styrande så begå. De ha icke blott icke tagit nödig hänsyn till de förhandenvarande förhållandena, utan de ha även förbisett räckvidden av de blivande. Jag upprepar det: att styra är att förutse. Det duger ej att som Offenbachs karabinärer i Frihetsbröderna komma — alltjämt för sent.

Land och stad äro hos oss nu osedvanligt rika på pengar. Det är icke minst därför nöd härskar. Jag säger icke detta för att få nöjet säga en paradox, utan därför att det är sant. Nödläget, som till en avsevärd del beror på den av den rika tillgången på cirkulerande betalningsmedel förorsakade prisstegringen, vilket jag i början av min artikel visade, bär emellertid, så att säga, ett botemedel inom sig själv. Vi ha nämligen även gott om pengar i den betydelsen, att en rätt stor del av vårt folk blivit förmöget. Inkomstfördelningen har undergått en stark rubbning. Och de på vissa håll mäktigt ökade inkomsterna, som kanske först ansågos tillfälliga, börja nu kapitaliseras såsom mera bestående efter alla tecken att döma. Med andra ord, man börjar mer eller mindre säkert tro på konjunktrens fortvaro. Jag syftar givetvis på dem, som stå i näringslivets tjänst, populärt talat producenterna, affärsmännen. Som en indicerande, om ock ej mätande siffra vill jag nämna, att endast

allmänhetens samlade tillgodohavande i affärsbankerna (på alla räkningar, både fasta och rörliga) under kriget stigit från 1.8 miljard kr. till över 2.4 miljarder kr. (30 sept. 1916), motsvarande en ökning av bortåt $\frac{2}{3}$ miljard kr. eller omkring 35 %. Även sparbankerna (och sparkasseräkningarna) visa betydande tillskott. Endast i Stockholm kan en ökning konstateras från 138 milj. kr. till 161 milj. kr., motsvarande 23 milj. kr. eller 17 % ökning. Den nu förflutna delen av 1916 (till 30 sept.) har givit huvudparten av denna ökning eller ej mindre än 20 milj. kr. I hela landet ha affärsbankernas sparkasseräkningar under kriget stigit från 388 milj. kr. till 500 milj. kr., motsvarande en ökning av 112 milj. kr. eller 29 %. Detta visar ju, att det även finns småfolk, som kunna sätta av — naturligtvis icke löntagare.

Penningöverflödet på vissa håll ger ju sålunda en möjlighet att täcka penningbristen på andra. Sker ej denna utjämning snart och på effektivt sätt, kan en social krasch svårigen undvikas. Utjämningen må nu ske hur som helst, i godo genom frivilligt givna löneförhöjningar av den enskilde arbetsgivaren, eller med tvång genom på skattevägen eller taxevägen uttagna tillskott för att för stat och kommun möjliggöra dyrtidshjälp åt sina medborgare. (Att stat och kommun slutligen själva skola uppträda som mönsterarbetsgivare bör man måhända förutsätta). De på konjunkturerna ofta utan sin egen förtjänst vinnande måste avstå en del av sin vinst åt de på samma konjunkturer oförskyllt lidande. Det kan ej hjälpas, att det otrevligt skörande ordet expropriation även i detta sammanhang föresvävar en. Frågeställningen är icke längre hur skall man anskaffa de nödiga pengarna, utan hur snart kan man taga de nödvändiga dyrtidsmedlen, där man vet att de finnas.

Det radikala och inom räckhåll liggande botemedlet — eller rättare hjälpmedlet — mot dyrtidens förödande verkningar är i realiteten endast ett: *fördelning* av befintliga tillgångar. I första hand av själva förnödenheterna, i andra hand av inkomsterna, pengarna, för att köpa dessa. Dyrtidsproblemets bemästrande ligger enligt min mening i dessa ord, vilka jag satt till motto för uppsatsen och med vilka jag även slutar: bröd efter landets tillgång därav, lön efter landets pris därpå.

